סידרת ניירות עבודה של הפורום הכלכלי הערבי
سلسلة أوراق عمل المنتدى الإقتصادي العربي

השפעת
משבר הקורונה
על העוני בחברה הערבית

أثر أزمة كورونا
على الفقر في المجتمع العربي

المنتدى الاقتصادي العربي
הפורום הכלכלי הערבי
Arab Economic Forum

נייר עבודה מס׳ 2 | מאי 2020
ورقة عمل رقم 2 | أيار 2020

F|B|C|&|Co

המחקר נערך בחסות نُشِر هذا البحث برعاية
משרד פישר בכר חן וול אוריון ושות׳
مكتب فيشر باخر حين وول أوريون وشركائه

השפעת
משבר הקורונה
על העוני בחברה הערבית

לפני המשבר 45.3% מן המשפחות בחברה הערבית חיו מתחת לקו העוני. הפיטורין ההמוניים וההוצאה לחל"ת פגעו קשה ברמת החיים שלהם, ובמיוחד במשפחות החלשות. **לפי הערכות הביטוח הלאומי למעלה מ-13 אלף משפחות בחברה הערבית נכנסו למעגל העוני כתוצאה ממשבר הקורונה, ושיעור המשפחות העניות גדל ל-48.9% עד אמצע מאי.** בנוסף, קרוב ל-9,000 משפחות נוספות נשארו מעל קו העוני רק כתוצאה מהתערבות הממשלה לצמצום פגיעת המשבר, שכללה תוספת דמי אבטלה ליוצאים לחל"ת, ומענקים לקשישים ומענקים חד פעמיים לילדים ומקבלי קצבאות. לולא מענקים אלה, ובמיוחד דמי האבטלה ליוצאים לחל"ת, היה שיעור המשפחות העניות גדל ל-51.2%. לשם השוואה, בקרב היהודים עלה שיעור המשפחות העניות מ-13.4% לפני המשבר ל-14.4% עד אמצע מאי, והיה גדל עד ל-15.3% ללא התערבות המדינה.[1]

1 הממצאים מבוססים על עבודה שנעשתה בביטוח הלאומי: אנדבלד מירי, אורן הלר ולהב כראדי (2020), "השפעת המיתון בעקבות משבר הקורונה על רמת החיים, העוני והאי שוויון", פורסם באתר הביטוח הלאומי ועיתפרסם בקרוב בכתב העת "ביטחון סוציאלי"

השפעת
משבר הקורונה
על העוני בחברה הערבית

תרשים: שינויים בעוני משפחות כתוצאה ממשבר הקורונה

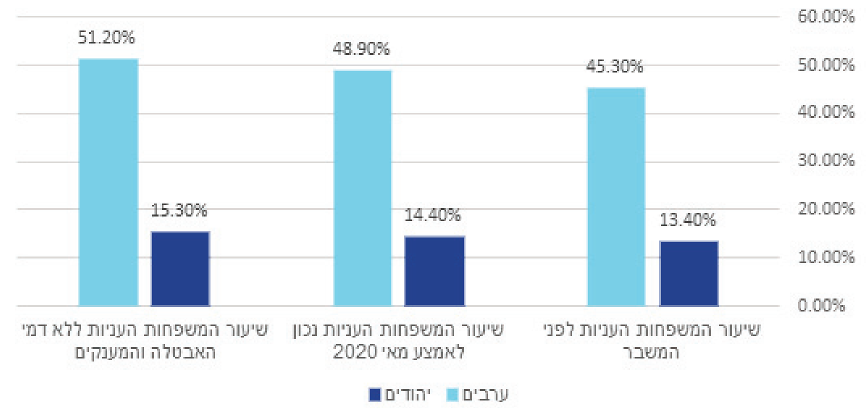

על רמת החיים, העוני והאי שוויון", פורסם באתר הביטוח הלאומי ועיתפרסם בקרוב בכתב העת "ביטחון סוציאלי"

לפגיעה הגדולה במיוחד בחברה הערבית שתי סיבות: ראשית, מצב משקי הבית הערבים לפני המשבר ושנית, אופי העובדים שפוטרו או הוצאו לחל"ת. בעוד בחברה היהודית רוב הנשים עובדות ובמרבית משקי הבית ישנם שני מפרנסים, בחברה הערבית רק שליש מהנשים נמצאות בשוק העבודה, ולרוב המשפחות כוללות מפרנס אחד בלבד. לפי הערכות הביטוח הלאומי העוני אצלן עלה מ-24.1% ל-28% אחרי המשבר (לעומת עליה מ-5.3% ל-5.8% אצל משפחות עם שני מפרנסים). העובדים שפוטרו או הוצאו לחל"ת נטו להיות צעירים יותר (לפי הערכות הביטוח הלאומי למעלה ממחציתם הם מתחת לגיל 35) ומשכילים פחות, וגם האוכלוסייה הערבית בישראל היא בממוצע צעירה יותר ומשכילה פחות מהיהודית, ומעט ערבים עובדים בענפים כמו הייטק, שפחות נפגעו. לפי הערכות שירות התעסוקה, כ-34% מהעובדים הערבים פוטרו או הוצאו לחל"ת בחודשיים הראשונים של המשבר לעומת כ-23% מהעובדים היהודים.

לעליה הזו תהיה השפעה דרמטית על הצריכה, על המגזר העסקי הערבי ועל הצמיחה שלהם. לשינויים הכלכליים האלה יהיו גם השלכות על הפשיעה המקומית בחברה הערבית ועל תפקוד הרשויות המקומיות הערביות, הן מבחינת השירות לתושב והן מבחינה חברתית אזרחית.

أثر أزمة كورونا

على الفقر في المجتمع العربي

قبل أزمة وباء الكورونا، كانت 45.3٪ من الأسر في المجتمع العربي تعيش تحت خط الفقر. لقد تسببت الإقالات الجماعيّة عن العمل، وإخراج العمال لإجازة غير مدفوعة الأجر بإلحاق أضرار جسيمة بمستوى معيشتهم، ولا سيما الأسر الضعيفة. ووفقًا لتقديرات مؤسسة التأمين الوطني، **فقد دخلت أكثر من 13000 أسرة إلى دائرة الفقر نتيجة لأزمة الكورونا، وارتفعت نسبة الأسر الفقيرة إلى 48.9٪ بحلول منتصف مايو.** بقيت 9000 أسرة أخرى فوق خط الفقر فقط نتيجة لتدخل الحكومة للحد من الأزمة، والذي تضمن صرف علاوة على مخصصات البطالة للعمال الذين أخرجوا إلى إجازة غير مدفوعة الأجر، وصرف مِنَح للمسنين ومِنَح لمرة واحدة فقط للأطفال ومتلقي المخصصات. لولا هذه المنح، خاصّةً مخصصات البطالة للذين أُخرجوا إلى إجازة غير مدفوعة الأجر، لكانت نسبة الأسر الفقيرة قد ارتفعت إلى 51.2٪.

وللمقارنة، ارتفعت نسبة الأسر الفقيرة بين اليهود من 13.4٪ قبل الأزمة إلى 14.4٪ بحلول منتصف مايو، وكانت سترتفع إلى 15.3٪ لولا تدخل الدولة[1].

1 تستند النتائج إلى بحث أُنجِزه التأمين الوطني: أندبلد ميري، أورن هلر ولاهف كرادي (2020)، « أثر الركود الذي أعقب أزمة كورونا على مستويات المعيشة، الفقر وعدم المساواة»، نُشر على موقع التأمين الوطني وسيُنشر عمّا قريب في مجلة «التأمين الاجتماعي».

أثر أزمة كورونا

على الفقر في المجتمع العربي

رسم بياني: التغيُّرات في فقر العائلات نتيجة أزمة كورونا

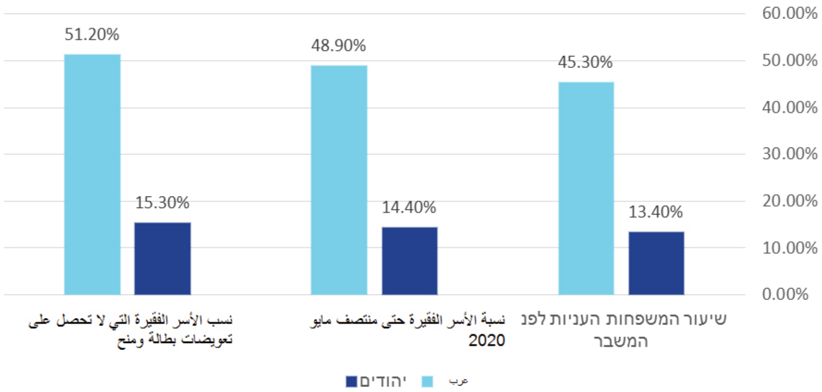

المصدر: أندبلد ميري، أورن هلر ولاهف كرادي (2020)،" أثر الركود الذي أعقب أزمة كورونا على مستويات المعيشة، الفقر وعدم المساواة "، نُشر على موقع التأمين الوطني وسيُنشر عمّا قريب في مجلة "التأمين الاجتماعي".

هناك سببان للضرر الكبير الذي لحق بالمجتمع العربي بشكل خاص. أولًا: وضع الأسر العربية قبل الأزمة، وثانيًا: طبيعة عمل العمال الذين أقيلوا من عملهم أو أخرجوا لإجازة غير مدفوعة الأجر. في حين أن معظم النساء يعملن في المجتمع اليهودي وفي معظم البيوت المعيشية يوجد مُعيلان اثنان، في المجتمع العربي فقط ثُلث النساء منخرطات في سوق العمل، ومعظم العائلات تضم معيلًا واحدًا فقط. ووفقًا لتقديرات التأمين الوطني، لقد ازداد الفقر لدى هذه العائلات من 24.1٪ إلى 28٪ بعد الأزمة (مقارنة بزيادة 5.3٪ إلى 5.8٪ في الأسر التي تضم مُعيلين اثنين). يميل العمال الذين أُقيلوا أو أخرجوا إلى إجازةٍ غير مدفوعة الأجر إلى كونهم أصغر سنًا (أكثر من نصفهم هم تحت سن 35 حسب تقديرات التأمين الوطني) وأقل تعليمًا، والسكان العرب في إسرائيل هم في المتوسط أصغر سنا وأقل تعليما من السكان اليهود. كما أن عددًا أقل من العرب يعملون في مجالات مثل الصناعات التقدمة (هايتك) والتّي تضررت بقدرٍ أقل. وفقاً لتقديرات مصلحة الاستخدام والتشغيل الإسرائيلية (שירות התעסוקה)، فقد أُقيلَ حوالي 34٪ من العمال العرب أو أُخرِجوا إلى إجازةٍ غيرَ مدفوعة الأجر في الشهرين الأولين من الأزمة، مقارنة بنحو 23٪ من العمال اليهود.

سيكون لهذه الزيادة تأثيرٌ كبير على الاستهلاك وعلى قطاع الأعمال العربيّة وازدهارها. كما سيكون لهذه التغيرات الاقتصاديّة تأثيرٌ على الجريمة المحليّة في المجتمع العربي، وعلى عمل السلطات المحليّة العربيّة، سواء من ناحية الخدمات المقدمة للسكّان أو من الناحية الاجتماعيّة المدنيّة.